

ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТЕКСТУ ТА ЙОГО ДОНЕСЕННЯ ДО СЛУХАЧА

Комісар Вікторія Кларіївна,

викладач кафедри академічного та естрадного вокалу
Факультету музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0009-0000-3633-924X

Юрченко Сергій Сергійович,

Заслужений артист України,
доцент кафедри академічного та естрадного вокалу
Факультету музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0009-0007-4004-2917

Проблематика статті торкається актуальних питань розвитку та трансформації сучасного вокального мистецтва України. Авторами статті актуалізовано проблему текстового наповнення естрадних та академічних вокальних творів у контексті переосмислення національної ідентичності. Розкрито взаємозв'язок музики та слова у вокальному мистецтві. З'ясовано прояв спорідненості музики та слова в наступних аспектах: у філософському як у належність до духовного життя людини (душі, молитви); у філологічному як наявність спільних характеристик (пісенність, мелодичність, наспівність); у соціологічному як взаємообумовленість розмовних і музичних інтонацій в певному етнічному середовищі. Розкрито потужний потенціал вокального мистецтва в сучасному українському просторі як засобу формування мовної культури, національної ідентичності українського народу. Висвітлено питання щодо якості текстового наповнення естрадних вокальних творів. Окреслено ряд виконавських труднощів щодо транслювання змістового наповнення естрадної пісні до сучасного слухача. Вказано на геополітичні та соціальні трансформації, що суттєво вплинули на процеси національного самовизначення та самоусвідомлення, а також істотно змінили музичну сферу. У статті розглянуто специфіку текстів сучасної української естрадної пісні, їх семантичні та комунікативні особливості. Авторами наголошено, що естрадна пісня в сучасному українському культурному просторі є одним із наймасовіших видів мистецтва, яке несе естетичні, духовні, комунікативні, ідентифікаційні та виховні сенси. Акцентовано увагу на проблемі ефективного донесення задуму вокального твору від виконавця до слухача. Проаналізовано вплив масової культури, цифрових медіа та глобалізаційних процесів на трансформацію вокальної традиції. Визначено ключові проблеми семантичного, фонетичного та комунікативного характеру, а також окреслено перспективи гармонійного поєднання музики й слова як чинника збереження національної ідентичності.

Ключові слова: вокальне мистецтво, естрадна пісня, текст, слухач, комунікація, культура.

Komisar Viktoriia, Yurchenko Serhii. Vocal art in the modern Ukrainian space: issues of the text and its delivery to the listener

The issues discussed in this article touch upon the current challenges of the development and transformation of the modern Ukrainian vocal art. The authors of the article address the problem of textual content in both pop and academic vocal works in the context of rethinking of the national identity. The relationship between music and words in vocal art is revealed. The article explores the manifestation of the affinity between music and words in the following aspects: in the philosophical sense, as belonging to the spiritual life of a person (soul, prayer); in the philological sense, as the presence of common characteristics (song-like quality, melody, tunefulness); in the sociological sense, as the interdependence of spoken and musical intonations within a specific ethnic environment. The powerful potential of vocal art in the modern Ukrainian space is highlighted, with vocal art seen as a tool for shaping linguistic culture and the national identity of the Ukrainian people. The article also addresses the issue of the quality of textual content in pop vocal works. Several performance challenges are outlined regarding the transmission of the substantive content of pop songs to the modern listener. The authors point out geopolitical and social transformations that have significantly impacted the processes of the national self-determination and self-awareness, as well as substantially altered the musical sphere. The article examines the specific features of the texts of modern Ukrainian pop songs, their semantic and communicative characteristics. The authors emphasize that the pop song in the modern Ukrainian cultural space is one of the most widespread forms of art, carrying aesthetic, spiritual, communicative, identificational, and educational meanings. Attention is focused on the problem of effectively conveying the concept of a vocal work from the performer to the listener. The influence of the mass culture, digital media and globalization on the transformation of the vocal traditions is analyzed. The article identifies the key problems of semantic, phonetic and communicative nature, and outlines the prospects for the harmonious combination of music and words as a factor in preserving the national identity.

Key words: vocal art, pop song, text, listener, communication, culture.

Вступ. Сучасний український мистецький простір переживає етап активної трансформації, зумовленої гострими соціальними процесами, що відбуваються в результаті геополітичних змін у країні. На тлі війни суттєвого переосмислення набули питання розвитку національної ідентичності, національного самоусві-

домлення, підвищення інтересу до української історії та культури, а також мовні питання. Зазначене істотно вплинуло на музичну сферу, актуалізуючи проблему змістового наповнення сучасної української пісні й ефективної трансляції слухачеві сенсів, закладених в ній. Адже вокальне мистецтво як неодмінна складова культурного простору України вкладає неоціненний внесок до естетичного розвитку, удосконалення мовної культури, ствердження національної ідентичності слухачів.

Проблема взаємозв'язку музики та слова доволі широко представлена в науковій мистецтвознавчій літературі. В публікаціях А. Бурлаки, Т. Смокович, Н. Павлюк, Т. Шершової, С. Шипа, в яких представлено різні аспекти окресленої проблеми. Проте проблема донесення змісту сучасної української пісні слухачеві потребує додаткового висвітлення.

Матеріали та методи. Вокальне мистецтво в усі часи було важливою складовою української культурної традиції, що мала суттєвий вплив на суспільство, формування його естетичних еталонів, національної єдності, ідеалів та ідей. Масштабність і потужність цього впливу зумовлена тим, що вокальна музика як вид музичного мистецтва нерозривно пов'язана зі словом, поетичним текстом, що органічно доповнює художньо-образний зміст твору, посилюючи його естетичний, виховний та комунікативний вплив. Проте, існують і більш глибокі зв'язки. Приміром, існують філософські концепції, де спорідненість музики та поезії вбачається у належності обох форм до духовного спектру людського існування – одкровення душі, молитовного стану тощо.

Якщо звернутися до філології та художньої літератури, то можна знайти безліч свідчень про наділення поетичного тексту рисами пісенності, мелодичності, наспівності, що притаманні музиці. Приміром, очевидним є зв'язок поезії творів Т. Шевченка з народною пісенністю. Мелодичність, своєрідна ритмічність тексту яскраво простежується в творчості видатних українських поетів-ліриків – Лесі Українки, Олександра Олеся, Василя Симоненка, Павла Тичини та інших.

Цікавим видається той факт, що музика й явища музичного мистецтва доволі часто стають головними діючими особами у віршах. Як приклад можна навести вірші «До мого фортепіано» та цикл «Сім струн» Л. Українки, «Сонячні кларнети» П. Тичини тощо.

У поезії видатної сучасної української поетеси Ліни Костенко можна віднайти безліч авторських оригінальних асоціацій або аналогій явищ навколишнього світу чи подій життя з музикою, музичними інструментами та музичними термінами. Приміром, «остання нота», «і скрипка – дитя печалі», «час, великий диригент, перегортає ноти на піюстрі», «вітри гули віолончеллю», «солов'їна арія старання» тощо. Введення в контекст поетичного твору таких музичних образів посилює експресію вірша, розмальовуючи світ уяви читача в барвисті фарби.

З іншого боку, соціологічними науками доведено, що особливості національного мелосу визначає саме

розмовне інтонування, характерне для певного етнічного середовища. Отже, стає зрозумілим наскільки значущою є мова для становлення та розвитку вокального мистецтва різних народів, зокрема й українського. Зазначене дає підстави стверджувати, що в сучасному українському просторі вокальне мистецтво має потужний потенціал носія мовної культури, національної ідентичності та правдивості. Проте, щоб цей потенціал був ефективно реалізований необхідна свідомо та цілеспрямована робота над якістю поетичного тексту в пісенній творчості виконавців. Адже від ступеню глибини торкання душі слухача красою пісні, неповторністю її інтонацій, влучністю підбраного поетичного тексту й органічністю переплетіння цих двох складових залежатиме результат здійсненого впливу в цілому.

Поетичний текст у вокальній музиці як академічній, так і естрадній має вагомe значення для «розкодування» змісту музики – інтерпретації, розкриття її емоційності, образності, передачі історії, ідеї, почуття або переживань слухачам. Тож, окрім смислового навантаження, слова у вокальному творі допомагають виражати емоції, передавати найтонші нюанси переживань – радості, смутку, гніву, любові, створюючи цілісний та зрозумілий музичний образ, базований на яскравих асоціаціях слухача.

Слова, переплітаючись з мелодією, дозволяють посилити музичну складову пісні чи навпаки відіграти її, посилюючи контраст між змістом і музичним втіленням його. Все це дозволяє збагатити сприйняття слухача додатковими каналами впливу. В означеному процесі великого значення набувають інтерпретаційні уміння виконавця, що передбачають здатність до розуміння художньо-образного змісту твору та вміння донести його слухачській аудиторії, відтворюючи в звуковій формі. За переконанням С. Шипа, власне такий комплекс особистісних властивостей слід визначити як герменевтичну компетентність спеціаліста сфери мистецької освіти [1]. Також надзвичайно слушною, на наш погляд, є думка вченого щодо чинників художнього семантики вокальної музики. С. Шип зазначає: «Оскільки у вокальній музиці домінують твори, які місять у своїй синтетичній або синкретичній формі вербальну складову, величезну роль в них має семантика мовленнєвого тексту. Для її врахування в об'єктивному герменевтичному аналізі обов'язковою умовою є розуміння всієї складності мовної організації музики і словесного тексту, усіх можливостей взаємодії цих текстів як на граматичному, так і на риторичному рівнях форми» [1, с. 80].

Варто зауважити, що текст доволі часто структурує вокальні твори, впливаючи на форму, агогічні та динамічні особливості пісні, романсу чи арії. Вищезазначене свідчить, що слово у вокальній музиці це не просто додаток до мелодії, а повноцінний виражальний засіб, який надає твору завершеності, емоційності, глибини та неповторності. Нам близькою є думка Н. Павлюк і Т. Смокович щодо розмитості та непомітності межі, яка проходить між мистецтвом музики та мистецтвом слова [2].

Безумовно, у класичному й академічному співі у тексті закладено високі художні сенси, що посилюють естетичні функції мелодики арії, романсу або хорового твору. Якщо порівняти зв'язок «слово-музика» вокальній культурі естради, то можна помітити, що він може мати більш легкий, розважальний характер, проте слово все одно залишається ключем до емоційного впливу на слухача. Зокрема, А. Бурлака зауважує, що однією з проблем сучасної української пісні є семантична поверхневність текстів, побудова за кліше, сюжетна одноманітність, що суттєво збіднює художність і знижує цінність української естрадної пісні як художнього явища [3].

Естрадна пісня в сучасному українському культурному просторі перебуває в умовах активної трансформації, пов'язаною як із технологізацією, цифровізацією, глобалізацією процесів і культурних трендів, так і зі змінами в суспільному середовищі країни [4]. Зокрема, спостерігається піднесення української мови в вокальній музиці, збільшення попиту на україномовний контент (після подій 2014 року та повномасштабної війни у 2022 році), зростання уваги до змісту пісень, звернення до рефлексивної та патріотичної тематики, пошук цікавих колаборацій між виконавцями-поетами-музикантами, звернення до видатних українських співаків минулого, вивчення їх пісенної творчості та створення нового бачення звучання українських хітів минулого (сучасні *cover-версії*) тощо.

Результати дослідження. Цікавим видається, що в сучасному українському вокальному просторі співіснують декілька напрямів:

- *традиційний*, що зберігає високі стандарти дикції, роботи зі словом (І. Білик, Т. Кароль, З. Огневич, О. Пономарьов та інші);

- *експериментальний*, що містить елементи англійської мови (The Hardkiss); використовує сучасну поезію (Христина Соловій); поєднує сучасні стилі з етнічними мотивами, надаючи тестам національного колориту (Джамала, Даха Брахма);

- *новаторський*, що акцентує увагу саме на текстовій складовій, використовуючи соціальну проблематику (Монатік, Alyona Alyona, Kalush); проекти на перетині музики та літератури (аудіоальбоми, перфоманси, поетичні рецитації з музичним супроводом);

- *цифровізація*, де TikTok і YouTube формують тренди, що орієнтовані на короткі тексти, що легко запам'ятовуються, зазвичай сумнівної якості.

На наш погляд, саме особистість виконавця є надзвичайно важливою у створенні та передачі слухачеві художнього сенсу, закладено в вокальному творі. Надзвичайного значення в донесенні художнього сенсу пісні має виразність виконання, яка проявляється в майстерності володіння артикуляцією, дикцією, співацькою технікою, що в першу чергу впливають на розбірливість тексту. Іншою складовою виразного виконання є емоційність наповнення твору, де важлива енергетика, проживання емоцій, входження в образ (театральність) і відповідна сценічна поведінка виконавця (артистизм). Відповідно, в сукупності означені риси конкретного виконавця – його зовнішній вигляд, виконавські дії,

міміка, жести й особливості сценічної поведінки створюють певну програму, яка накладається на смисли, що несуть в собі вербальний та музичний тексти.

У науковій мистецтвознавчій літературі навіть існують терміни «артистичний текст» і «артистичний зміст» вокального твору, які С. Шип визначає специфічними компонентами кожного музичного твору, призначеного для голосу [1].

Слід зазначити, що попри існуючі позитивні тенденції в естрадному вокальному мистецтві сучасної України та високі технічні якості музичного продукту є низка негативних моментів, що потребують висвітлення і критичного аналізу. Мова йдеться не лише про змістовну бідність поетичного тексту, а здебільшого про грамотність мовних конструкцій, застосованих у пісні. Адже нерідко можна помітити застосування русизмів, калькування фразеологізмів з російської мови, помилковість у наголосах і граматичних формах, які відтворюють російські мовні моделі тощо. Перелічене вказує на недостатню увагу авторів пісенних текстів до правил і норм вживання конкретних слів, висловів української мови. Зауважимо, що навіть наявність якісного аранжування та сучасного саунду не вирішують вказану проблему – нестачу поваги до слова. Ми переконанні, що шанобливе ставлення до української мови та слова має стати нормою незалежно від мови виконання. Особливо на цьому варто акцентувати увагу під час професійного навчання вокалістів.

Наступний бік проблеми стосується інтерпретації готового поетичного тексту та криється у його неправильній вокальній подачі. В цьому випадку навіть якщо музичний матеріал є художньо вартісним і якісним, донесення його змісту слухачам унеможливується через брак вокально-виконавської майстерності. Доволі часто зустрічаємо випадки, коли виконавець, володіючи високою вокальною технікою, надмірно зосереджений на віртуозності виконання, нехтуючи при цьому чіткістю дикції й артикуляції. Як результат маємо «загальне звукове сприйняття» пісні без занурення слухача до смислового змісту й емоційного переживання його.

Зважаючи на окреслену проблему, визначимо ряд труднощів, які перешкоджають повному розкриттю та донесенню смислів поетичного тексту пісні до слухача:

- *фонетичні та технічні бар'єри* (дикційні проблеми, особливо внаслідок таких вокальних прийомів як білтинг, реп, growl), що значно ускладнюють процес сприйняття слів пісні;

- *мовна гібридність* (поширене поєднання української та англійської мов – код-міксінг), що збіднює смислове навантаження та значно ускладнює цілісність сприйняття тексту;

- *брак колаборацій з професійними поетами* (виконавці часто самостійно створюють тексти, не маючи відповідної підготовки), що породжує дефіцит якісних поетичних текстів у піснях;

- *рецептивні бар'єри*, які проявляються в спрямованості сприйняття слухача переважно на ритмічну

або динамічну складові, залишаючи смислову складову пісні поза увагою слухача;

– *семантична простота та клішованість* (використання спрощених або вторинних текстів), що призводить до зниження художньої цінності пісні;

– *медіаформати донесення з візуальною домінантою* (відеокліп, телевізійний формат, соціальні мережі), що переводять сприйняття тексту в пісні на другорядний план, виводячи візуальні ефекти в розряд першочергових у сприйнятті пісні.

Видається доцільним окреслити умови подолання визначених труднощів щодо збереження значущості тексту у вокальному мистецтві. На нашу думку необхідним є: посилення співпраці композиторів і виконавців із професійними поетами, перекладачами, редакторами; формування дикційної культури та мовної грамотності співаків під час навчання в мистецьких навчальних закладах; виховання грамотного слухача, у тому числі, за допомогою інноваційних форматів подачі тексту (субтитри, інтерактивні елементи); збільшення під-

тримки україномовного контенту та україномовного музичного продукту; поширення в ЗМІ та у соцмережах пісень з глибоким змістом і якісною текстовою складовою тощо.

Висновки. У сучасному музичному просторі України вокальне мистецтво постає доволі складним і багатовимірним явищем. Українська пісня як найпоширеніший його жанр перебуває на етапі активної трансформації, зумовленої пошуком балансу між художньою цінністю та комерційними вимогами, більш усвідомленим ставленням до якості її змісту, де текст виступає ключовою складовою. Проте проблема донесення змісту пісні до слухача залишається доволі нагальною в контексті процесів цифровізації та глобалізації. Вирішення проблеми українського слова в музиці має стати однією з першочергових, оскільки лише пісня з якісним поетичним текстом здатна впливати на формування національної ідентичності, слугувати потужним інструментом транслювання національних цінностей та української культури в світовий культурний простір.

Література:

1. Шип С., Лянь Юйцзін. Чинники художньої семантики вокальної музики. Актуальні проблеми мистецької педагогіки. 2023. №2 (3). С. 75–81.
2. Павлюк Н. Смокович Т. Музика і слово: матеріально-звуковий аспект. Педагогічний часопис Волині. 2018. № 4 (11). С. 51–56.
3. Бурлака А. Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності. Питання культурології. 2023. 41. С. 43–51.
4. Шершова Т. Сучасний естрадний україноспів як відображення мистецької ідентичності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2025. № 1. С. 351–355.

References:

1. Shyp S., Lian Yuitszin. (2023) Chynnyky khudozhnoi semantykyvokalnoi muzyky. [Factors of artistic semantics of vocal music]. Aktualni problemy mystetskoï pedahohiky. №2 (3). pp. 75–81 [in Ukrainian]
2. Pavliuk N., Smokovych T. (2018) Muzyka i slovo: materialno-zvukovyï aspect. [Music and words: material-sound aspect]. Pedahohichni chasopys Volyni. № 4 (11). pp. 51–56 [in Ukrainian]
3. Burlaka A. (2023). Suchasna ukrainska estradna pisnia yak zasib transliatsii kulturnoi identychnosti. [Modern Ukrainian pop song as a means of broadcasting cultural identity]. Pytannia kulturolohiï, 41, pp. 43–51. [in Ukrainian]
4. Shershova T. (2025) Suchasnyi estradnyi ukrainospiv yak vidobrazhennia mystetskoï identychnosti. [Modern Ukrainian pop singing as a reflection of artistic identity]. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv. № 1. pp. 351–355. [in Ukrainian]

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025